

ปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจเลี้ยงไหมของเกษตรกร ในจังหวัดขอนแก่น

Factors affecting decision making on silkworm rearing of farmers in Khon Kaen province

นิชานันท์ คงทวี¹ และ ประภัสสร เกียรติสุรนนท์^{1*}

Nichanan Kongthawee¹ and Prapatsorn Kiatsuranont^{1*}

บทคัดย่อ: การศึกษาเรื่องปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจเลี้ยงไหมของเกษตรกรในจังหวัดขอนแก่น ประชากรศึกษา คือ เกษตรกรที่ขึ้นทะเบียนรับไหม ปี 2556 จำนวน 517 ราย นำมาสุ่มตัวอย่างแบบหลายขั้นตอน จึงได้กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 226 ราย เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ในช่วงเดือนสิงหาคม - พฤศจิกายน 2557 วิเคราะห์ข้อมูล โดยใช้ค่าสถิติ คือ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าสูงสุด ค่าต่ำสุด ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน t-test และ F-test ผลการศึกษาพบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจเลี้ยงไหมของเกษตรกรในระดับมาก คือ 1) ปัจจัยด้านสังคม ได้แก่ ความสนใจของตนเอง เลี้ยงสืบต่อจากญาติพี่น้อง ครอบครัว และบรรพบุรุษ และการเป็นสมาชิกกลุ่มที่เกี่ยวข้องกับการเลี้ยงไหม 2) ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ ได้แก่ แรงงานที่เลี้ยงไหมในครัวเรือน ต้นทุนในการผลิตไหม รายได้ของเกษตรกร ผลกำไรที่ได้จากการเลี้ยงไหม และความต้องการรายได้เสริม 3) ปัจจัยด้านกายภาพ ได้แก่ สภาพภูมิอากาศที่เหมาะสมต่อการเลี้ยงไหม ขนาดพื้นที่โรงเลี้ยงไหม ทำเลที่ตั้งโรงเลี้ยงไหม มีแหล่งน้ำที่เพียงพอในการปลูกหม่อน และวัสดุอุปกรณ์ในการเลี้ยงไหมที่หาได้ง่ายในท้องถิ่น 4) ปัจจัยด้านชีวภาพ ได้แก่ การเลี้ยงหลายรุ่นต่อปี มีพันธุ์ไหมที่ต้องการเลี้ยง และพันธุ์ไหมมีความต้านทานโรคและศัตรู 5) ปัจจัยด้านการผลิต ได้แก่ มีปัจจัยที่เพียงพอต่อการผลิตไหม ขั้นตอนในการเลี้ยงไหม การดูแลรักษาและป้องกันโรคไหม การเก็บเกี่ยวผลผลิตไหม และระยะเวลาในการเลี้ยงไหม 6) ปัจจัยด้านการตลาด ได้แก่ การเปลี่ยนแปลงของราคาผลผลิตไหม แหล่งจำหน่ายผลผลิตไหม และความต้องการทางการตลาด และ 7) ปัจจัยด้านการส่งเสริม ได้แก่ การได้รับความรู้เรื่องไหม การได้รับการสนับสนุนปัจจัยการผลิตไหม การได้รับนวัตกรรมหรือเทคโนโลยีใหม่ๆ การฝึกอบรมเรื่องไหม และการเยี่ยมเยียนของเจ้าหน้าที่ และผลการเปรียบเทียบ พบว่า เกษตรกรผู้เลี้ยงไหมที่มีอายุ แรงงานในครัวเรือน พื้นที่ถือครอง และประสบการณ์การเลี้ยงไหมแตกต่างกัน มีปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจแตกต่างกันในบางประเด็น แต่เกษตรกรที่ได้รับการฝึกอบรมเรื่องไหม และความต่อเนื่องในการเลี้ยงไหมแตกต่างกัน มีปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจไม่แตกต่างกัน

คำสำคัญ: การเลี้ยงไหม, การตัดสินใจ

ABSTRACT: This research studied the Factors Affecting Decision Making on Silkworm Rearing of Farmer in Khon Kaen Province. The data of study were collected by using multi-stage sampling from a sample of 226 cases from August to November 2014. The data was collected by using interviews. Analyzed by computer program. The statistics using in the research frequency, percentage, average, minimum, maximum, standard deviation, t-test and F-test. The study found that. Factors affecting the decision of silkworm farmers in high levels were 1) Society Factors include personal interest, carry on from family relatives and ancestors, and members of silkworm group. 2) Economic Factors include silkworm household worker, cost of silkworm production, income of farmers, profit earnings of silkworm, and need for extra income. 3) Physical Factors include the suitable weather for silkworm, size of silkworm workhouses, Location of silkworm workhouses, the enough water for the planting of mulberry, and local available of material and equipment for silkworm. 4) Biological Factors include number of rearing silkworm cycle per year, new species silkworm require, and species of silkworm can resist to disease and pest. 5) Production Factors include having

¹ ภาควิชาส่งเสริมและพัฒนาการเกษตร คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

Department of Agricultural Extension, Faculty of Agriculture, Khon Kaen University, Khon Kaen 40002, Thailand

* Corresponding author: pratae@kku.ac.th, nichanan.kongthawee@gmail.com

enough factors for rearing silkworm, the process of rearing silkworm, the process of care and Prevention disease and pest, the process of harvesting silkworm, and the duration for rearing. 6) Marketing Factors include changes in the prices of silkworm product, the distribution for silkworm product, and the marketing needs. And 7) Extension Factors include get knowledge on silkworm, the support Production factors, get innovation or new technology, training about rearing silkworm, and get visiting form staff. And the comparison found that the farmers had age, household Workers, land holding, and the experience in silkworm with different. There were factors affecting decision making on silkworm rearing different in some respects. But the famers ever training about silkworm and the continuation of rearing silkworm with different. There were factors affecting decision making on silkworm rearing no different.

Keywords: Silkworm, Decisions

บทนำ

ประเทศไทยเป็นแหล่งผลิตไหมที่มีคุณภาพ และมีชื่อเสียงมากแห่งหนึ่งของโลก ในปี พ.ศ. 2555 ประเทศไทยมีรายได้จากการส่งออกผลิตภัณฑ์ไหมจำนวน 883 ล้านบาท ผลิตภัณฑ์ไหมที่ส่งออก ได้แก่ สิ่งทอ เครื่องสำอาง อาหาร อุปกรณ์และยาที่ใช้ทางการแพทย์ แม้ว่าประเทศไทยสามารถผลิตไหมได้มากถึง 87.2 ตันปี แต่ประเทศไทยยังต้องนำเข้าเส้นไหม และรังไหมจากต่างประเทศ ซึ่งส่วนใหญ่นำเข้าจากประเทศจีน และอินเดีย (กรมหม่อนไหม, 2556) สาเหตุที่ต้องนำเข้าผลผลิตไหมจากต่างประเทศ เป็นเพราะการขยายตัวของอุตสาหกรรมสิ่งทอ และผลผลิตไหมไม่ได้นำมาทอผ้าเพียงอย่างเดียว แต่สามารถนำมาใช้ประโยชน์ได้หลากหลาย เช่น การแพทย์ ความงาม อุตสาหกรรม โภชนาการ ฯลฯ จึงทำให้เกิดปัญหาผลผลิตไหมไม่เพียงพอต่อความต้องการ ในขณะที่แรงงานการผลิตไหมในประเทศมีจำนวนลดลง จึงจำเป็นต้องเพิ่มแรงงานการผลิตให้มากขึ้น เพื่อแก้ปัญหาดังกล่าว (สำนักวิจัยและพัฒนาหม่อนไหม, 2555)

ภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีเกษตรกรผู้เลี้ยงไหมมากที่สุดในประเทศไทย มีเกษตรกรปลูกหม่อนเลี้ยงไหม และประกอบกิจกรรมด้านหม่อนไหมจำนวน 46,248 ราย คิดเป็นร้อยละ 80 ของประชากรผู้เลี้ยงไหมทั้งหมดในประเทศ จังหวัดหนึ่งในภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่มีชื่อเสียงในการเลี้ยงไหมมายาวนาน คือ จังหวัดขอนแก่น ในปี พ.ศ. 2555 มีเกษตรกรผู้ปลูกหม่อนเลี้ยงไหม และประกอบกิจกรรมด้านหม่อนไหมจำนวน 4,138 ราย (ศูนย์หม่อนไหมเฉลิมพระเกียรติฯ

ขอนแก่น, 2555ก) ซึ่งการเลี้ยงไหมและทอผ้าไหมมีความผูกพันกับวิถีชีวิต ประเพณี วัฒนธรรม สังคม และชุมชนในท้องถิ่นอย่างมาก แต่ปัจจุบันข้อมูลจากการส่งเสริมและพัฒนาอาชีพเลี้ยงไหม พบว่า การเลี้ยงไหมในจังหวัดขอนแก่นประสบปัญหาที่สำคัญ คือ เกษตรกรที่เลี้ยงไหมส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุ ขาดความรู้ในการเลี้ยงไหมที่ต้องตามหลักวิชาการ และขาดความรู้ในการพัฒนาต่อยอดอาชีพเลี้ยงไหม เช่น การแปรรูปผลิตภัณฑ์ไหม จากปัญหาดังกล่าว ทำให้เกิดโรคแมลงศัตรูไหม ผลผลิตไหมไม่มีคุณภาพ และผลิตภัณฑ์ไหมไม่เป็นที่ต้องการทางการตลาด ส่งผลให้เกษตรกรผู้เลี้ยงไหมมีจำนวนน้อยลง เห็นได้จากข้อมูลในทะเบียนเกษตรกรผู้รับใช้ไหมของศูนย์หม่อนไหมฯ ขอนแก่น ในปี พ.ศ. 2554 มีเกษตรกรขึ้นทะเบียนจำนวน 1,018 ราย ต่อมาในปี พ.ศ. 2555 เกษตรกรขึ้นทะเบียนจำนวน 724 ราย และในปี พ.ศ. 2556 เหลือเกษตรกรที่ขึ้นทะเบียน จำนวน 517 ราย (ศูนย์หม่อนไหมเฉลิมพระเกียรติฯ ขอนแก่น, 2556ข) จะเห็นว่าในระยะเวลา 3 ปี เกษตรกรผู้เลี้ยงไหมมีจำนวนลดน้อยลงอย่างมาก แต่ยังมีเกษตรกรจำนวนหนึ่งที่ยังคงเลี้ยงไหมอยู่

ปัญหาดังกล่าว หากไม่ได้รับการแก้ไข และการส่งเสริมสนับสนุนเกษตรกรผู้เลี้ยงไหม จะทำให้การเลี้ยงไหมเลือนหายไปจากวิถีชีวิตคนไทย ไม่หลงเหลือไว้เป็นมรดกแก่คนรุ่นหลัง และการใช้ประโยชน์ต่างๆ จากไหมไม่เพียงพอต่อความต้องการของมนุษย์ จึงทำให้ผู้ศึกษาเกิดความสนใจในการศึกษาเรื่องนี้ ว่าปัจจัยใดที่มีผลต่อการตัดสินใจเลี้ยงไหมของเกษตรกร เพื่อให้ได้ข้อมูลที่สามารถนำมาใช้ในการแก้ไขปัญหา และสนับสนุนการส่งเสริมเลี้ยงไหมแก่หน่วยงานภาครัฐ

และเอกชน ให้สามารถวางแผนและดำเนินการส่งเสริม
เลี้ยงไหมที่มีประสิทธิภาพมากขึ้น เป็นแนวทางในการ
หาวิธีการให้เกษตรกรเห็นความสำคัญและตัดสินใจ
เลี้ยงไหมเพิ่มขึ้น และเลี้ยงไหมเป็นอาชีพหลักมากกว่า
อาชีพเสริม เนื่องจากอาชีพเลี้ยงไหมเป็นการสืบสาน
ภูมิปัญญาท้องถิ่น สามารถสร้างรายได้ให้เกษตรกร
จำนวนมาก เกษตรกรมีงานทำตลอดทั้งปีในท้องถิ่น
ของตนเองโดยไม่ต้องย้ายถิ่นเข้าทำงานในเมืองใหญ่
และเกิดความยั่งยืนในอาชีพเลี้ยงไหมได้นานาค

วิธีการศึกษา

ประชากรที่ศึกษาในครั้งนี้ คือ เกษตรกรผู้เลี้ยงไหม
ในจังหวัดขอนแก่นที่ขึ้นทะเบียนรับไหมใหม่จากศูนย์
หม่อนไหมเฉลิมพระเกียรติฯ ขอนแก่น ในปี พ.ศ. 2556
จำนวน 517 ราย นำรายชื่อมาคัดแยกโดยใช้รายชื่อ
เกษตรกรที่ขึ้นทะเบียนในปี 2557 จำนวน 415 ราย โดย
แบ่งเกษตรกรออกเป็น 2 กลุ่ม คือ 1) กลุ่มผู้เลี้ยงไหม
ต่อเนื่องในปี พ.ศ. 2556-2557 จำนวน 363 ราย และ
2) กลุ่มผู้เลี้ยงไหมในปี พ.ศ. 2556 แต่เลิกเลี้ยงในปี
พ.ศ. 2557 จำนวน 154 ราย คิดเป็นอัตราส่วน 7:3 จาก
นั้นนำรายชื่อทั้ง 2 กลุ่มรวมกัน กำหนดจำนวนกลุ่ม
ตัวอย่างตามสูตรการกำหนดกลุ่มตัวอย่างที่ระดับความ
เชื่อมั่น 95% Taro Yamane (Yamane,1967 อ้างถึง
ใน สำเร็จ และสุวรรณ, 2540) โดยมีวิธีการสุ่มตัวอย่าง
แบบหลายขั้นตอน คือ การคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างระดับ
อำเภอ ตำบล และหมู่บ้าน ใช้วิธีการคัดเลือกแบบ
เจาะจง จะได้ทั้งหมด 10 อำเภอ 20 ตำบล และ
20 หมู่บ้าน จากนั้นกำหนดสัดส่วนประชากรในแต่ละ
หมู่บ้านด้วยวิธีการเทียบบัญญัติไตรยางศ์ และสุ่ม
เลือกตัวอย่างเกษตรกรที่จะสัมภาษณ์จากแต่ละ
หมู่บ้าน ด้วยวิธีการสุ่มตัวอย่างแบบง่าย คือ การจับ
ฉลากหมายเลขจากรายชื่อเกษตรกรที่ขึ้นทะเบียนรับ
ไหมทั้ง 2 กลุ่ม ในอัตราส่วน 7:3 โดยไม่นำสลาก
หมายเลขรายชื่อเกษตรกรที่จับแล้วใส่กลับคืนไป

เครื่องมือวิจัยในครั้งนี้ คือ แบบสัมภาษณ์ ซึ่งได้
รับคำแนะนำ และปรับปรุงแก้ไขถูกต้อง เหมาะสมกับ

เกษตรกรจากผู้เชี่ยวชาญด้านหม่อนไหม ศูนย์หม่อน
ไหมเฉลิมพระเกียรติฯ ขอนแก่น และนำเครื่องมือไป
ทดสอบความน่าเชื่อถือโดยสัมภาษณ์เกษตรกรผู้เลี้ยง
ไหมที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างในจังหวัดขอนแก่น จำนวน 30
ราย นำมาวิเคราะห์ค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (Cronbach,
1970 อ้างถึงใน สำเร็จ และสุวรรณ, 2544) ได้ค่า
alpha เท่ากับ 0.75 ซึ่งอยู่ระดับเป็นที่ยอมรับได้ จาก
นั้นเก็บรวบรวมข้อมูลจริงจากเกษตรกรกลุ่มตัวอย่างใน
ระหว่างเดือนสิงหาคม - พฤศจิกายน 2557

การวิเคราะห์ข้อมูล วิเคราะห์ด้วยโปรแกรม SPSS
for Windows ใช้สถิติ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย
เลขคณิต ค่าต่ำสุด ค่าสูงสุด ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน
t-test และ F-test

ผลการศึกษาและวิจารณ์

ผลการศึกษาการตัดสินใจเลี้ยงไหมของเกษตรกร
ได้แบ่งเป็น 4 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 สภาพพื้นฐานทั่วไปของเกษตรกร
แบ่งเป็น 4 ด้าน ได้แก่

- 1) สภาพพื้นฐานบางประการทางสังคม พบว่า
เกษตรกรร้อยละ 95.1 เป็นเพศหญิง มีอายุเฉลี่ย 59 ปี
จบการศึกษาระดับประถมศึกษาจำนวนร้อยละ 51.3
อาศัยอยู่ในภูมิลำเนาเดิมจำนวนร้อยละ 86.7 มีสมาชิก
ในครัวเรือนเฉลี่ย 4.7 คน ในรอบปี พ.ศ. 2556
เกษตรกรเข้าร่วมโครงการที่เกี่ยวข้องกับการเกษตร
เฉลี่ย 5.1 ครั้ง และเป็นสมาชิกกลุ่ม ธกส. ร้อยละ 93.4
- 2) สภาพพื้นฐานบางประการทางเศรษฐกิจ
พบว่า เกษตรกรมีแรงงานในครัวเรือน เฉลี่ย 4.3 คน
มีพื้นที่ถือครองเฉลี่ย 15.4 ไร่ มีรายได้จากภาค
การเกษตรเฉลี่ย 126,086.73 บาท/ปี โดยเลี้ยงไหมเป็น
อาชีพเสริมทุกราย และมีรายได้จากนอกภาคเกษตร
เฉลี่ย 27,555.56 บาท/ปี โดยมีเกษตรกรที่ไม่มีรายได้
นอกภาคเกษตรร้อยละ 35.8 เมื่อรวมรายได้ทั้งหมด
แล้ว เกษตรกรมีรายได้เฉลี่ย 143,644.25 บาท/ปี แต่มี
หนี้สินเฉลี่ย 28,300.88 บาท และเกษตรกรร้อยละ
45.1 มีการทำบัญชีในครัวเรือน

3) การได้รับการส่งเสริม พบว่า ในรอบปี 2556 เกษตรกรร้อยละ 81.9 ได้รับความรู้เรื่องใหม่จากเจ้าหน้าที่ เกษตรกรทุกรายได้รับการสนับสนุนปัจจัยการผลิตจากหน่วยงานภาครัฐ ได้รับการฝึกอบรมเกี่ยวกับเรื่องใหม่ เฉลี่ย 4.5 ครั้ง มีเกษตรกรร้อยละ 42.4 ได้ศึกษาดูงานเกี่ยวกับเรื่องใหม่ 1-3 ครั้ง/ปี และได้รับการติดตามเยี่ยมเยียนจากเจ้าหน้าที่ เฉลี่ย 3.8 ครั้ง

ส่วนที่ 2 สภาพการเลี้ยงไหมของเกษตรกร แบ่งเป็น 4 ด้าน ได้แก่

1) การเลี้ยงไหม พบว่า เกษตรกรมีประสบการณ์เลี้ยงไหมเฉลี่ย 19.3 ปี โดยมีเกษตรกรร้อยละ 29.6 ที่เลี้ยงไหมไม่ต่อเนื่อง ซึ่งเหตุผลที่เกษตรกรเลี้ยงไม่ต่อเนื่องระบุนมากที่สุด คือ ปลูกพืช เลี้ยงสัตว์ หรือทำอาชีพอื่นสร้างรายได้ดีกว่าการเลี้ยงไหม แต่เกษตรกรร้อยละ 54.0 ระบุว่าจะยังคงเลี้ยงไหมต่อไปในอนาคต เกษตรกรทุกรายได้รับพันธุ์ไหมจากศูนย์หม่อนไหมเฉลิมพระเกียรติฯ จังหวัดขอนแก่น ซึ่งเกษตรกรร้อยละ 51.3 เลี้ยงไหมในช่วงเวลาที่ว่างจากทำอาชีพหลัก โดยเลี้ยงไหมเฉลี่ย 4.2 รุ่น/ปี มีเพียงเกษตรกรร้อยละ 12.2 ที่มีโรงเลี้ยงไหมแยกจากตัวบ้าน เกษตรกรร้อยละ 61.5 เลี้ยงไหมพันธุ์ดอกบัว ซึ่งเกษตรกรจะรับไข่ไหมจากศูนย์หม่อนไหมเฉลิมพระเกียรติฯ ขอนแก่น เฉลี่ย 4.2 ครั้ง/ปี โดยรับครั้งละ 1 แผ่น/ครั้ง การปฏิบัติตามขั้นตอนการเลี้ยงไหมที่เกษตรกรปฏิบัติทุกราย มี 2 ประเด็น คือ การให้แสงไข่ไหมอย่างน้อย 4 ชม. เพื่อให้ไข่ฟักตัวทั้งหมด และคัดเลือกใบหม่อนเพื่อให้อาหารได้ตรงตามช่วงวัย และขั้นตอนที่เกษตรกรปฏิบัติน้อยที่สุด คือ ทำการคัดแยกรังดี รังเสีย จำนวนร้อยละ 74.8 สำหรับโรคและศัตรูไหม เกษตรกรร้อยละ 46.5 พบโรคแกรสเซอร์ และร้อยละ 65.5 พบจิ้งจกหรือตุ๊กแก

2) การปลูกหม่อน พบว่า เกษตรกรร้อยละ 56.6 ปลูกหม่อนพันธุ์บุรีรัมย์ 60 ใช้พื้นที่ในการปลูกหม่อนเฉลี่ย 1.6 ไร่ และเกษตรกรร้อยละ 84.1 ได้รับความสนับสนุนพันธุ์หม่อนจากศูนย์หม่อนไหมเฉลิมพระเกียรติฯ ขอนแก่น สำหรับแหล่งน้ำที่ใช้ในแปลงหม่อน พบว่า เกษตรกรร้อยละ 78.3 เก็บกักน้ำฝนเพื่อใช้ในแปลงหม่อน และส่วนใหญ่ให้น้ำในแปลงหม่อน

ด้วยวิธีปล่อยน้ำตามร่อง เกษตรกรร้อยละ 50.0 มีการขยายพันธุ์ด้วยวิธีใช้ท่อนพันธุ์ ในการใช้ปุ๋ย พบว่า เกษตรกรร้อยละ 43.8 ใช้ปุ๋ยเคมีสูตร 15-15-15 ใช้ปุ๋ยคอกเฉลี่ย 314.6 กก./ไร่/ปี ใช้ปูนขาว และโดโลไมต์ในการปรับปรุงดินก่อนปลูก เกษตรกรตัดแต่งกิ่งหม่อนด้วยวิธีการตัดต่ำ ตัดกลาง และตัดแขนง 3 ครั้ง/ปี สำหรับโรคและศัตรูหม่อน เกษตรกรร้อยละ 73.0 พบโรคใบไหม้ และร้อยละ 64.6 พบเพลี้ยไฟ

3) การแปรรูปและจำหน่าย พบว่า เกษตรกรร้อยละ 88.5 มีการแปรรูปผลผลิตใหม่ด้วยการทอผ้า โดยเกษตรกรร้อยละ 77.0 จะจำหน่ายผลผลิตใหม่ให้กับกลุ่มแม่บ้าน หรือวิสาหกิจชุมชน ในรอบปี พ.ศ. 2556 ที่ผ่านมา เกษตรกรมีต้นทุนการผลิตไหม เฉลี่ย 4,871.68 บาท/ปี และมีรายได้ทั้งหมดจากการเลี้ยงไหม เฉลี่ย 35,626.55 บาท/ปี เมื่อหักต้นทุนทั้งหมดแล้ว เกษตรกรมีรายได้สุทธิจากการเลี้ยงไหม เฉลี่ย 30,754.87 บาท/ปี

4) ปัญหาในการเลี้ยงไหม พบว่า เกษตรกรมีปัญหในระดับมาก 14 ประเด็น ได้แก่ ขาดแคลนแรงงานในการเลี้ยงไหม ขาดตลาดรองรับผลผลิตใหม่ การคมนาคมขนส่งผลผลิตใหม่ไม่สะดวก การส่งเสริมสนับสนุนของหน่วยงานไม่ทั่วถึง ขาดแหล่งจำหน่ายผลผลิตใหม่ ราคาผลผลิตใหม่ต่ำ โรงเลี้ยงชำรุดขาดการซ่อมแซม ขาดเงินลงทุนและปัจจัยการผลิต ขั้นตอนและวิธีการเลี้ยงไหมมีความยุ่งยากใช้เวลานาน โรงเลี้ยงไม่เพียงพอในการเลี้ยง ขาดความรู้ในการเลี้ยงไหม การเก็บเกี่ยวผลผลิตใหม่ไม่ตรงตามกำหนด ขาดความรู้ในการแปรรูปผลผลิตใหม่ และเกิดโรคและศัตรูระบาดในแปลงหม่อน มีปัญหาในระดับน้อย 2 ประเด็น ได้แก่ เกิดโรคและศัตรูไหมระบาด และการดูแลรักษาป้องกันโรคไหมไม่ทั่วถึง และไม่มีปัญหาในการเลี้ยงไหม 3 ประเด็น ได้แก่ ขาดแคลนน้ำสำหรับรดต้นหม่อน พันธุ์ไหมไม่เพียงพอในการเลี้ยง และพันธุ์ไหมป่วยเป็นโรค

ส่วนที่ 3 ปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจเลี้ยงไหมของเกษตรกร แบ่งเป็น 7 ด้าน ได้แก่

1) ด้านสังคม พบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจในระดับมากมี 3 ประเด็น ได้แก่ ความสนใจของ

ตนเอง เลี้ยงสืบต่อจากญาติพี่น้อง ครอบครัว และบรรพบุรุษ และการเป็นสมาชิกกลุ่มที่เกี่ยวข้องกับการเลี้ยงไหม และปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจในระดับน้อยมี 6 ประเด็น ได้แก่ ประสบการณ์ในการเลี้ยงไหม การชักจูง หรือแนะนำจากเพื่อนบ้าน เลี้ยงไหมเพราะยึดตามประเพณี ต้องการเป็นที่ยอมรับจากเพื่อนบ้าน เป็นที่นิยมเลี้ยงในท้องถิ่น และเลี้ยงเพื่อประโยชน์ใช้สอยในครัวเรือน

2) ด้านเศรษฐกิจ พบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจในระดับมากมีทุกประเด็น ได้แก่ แรงงานที่เลี้ยงไหมในครัวเรือน ต้นทุนในการผลิตไหม รายได้ของเกษตรกร ผลกำไรที่ได้จากการเลี้ยงไหม และความต้องการรายได้เสริม

3) ด้านกายภาพ พบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจในระดับมากมี 5 ประเด็น ได้แก่ สภาพภูมิอากาศที่เหมาะสมต่อการเลี้ยงไหม ขนาดพื้นที่โรงเลี้ยงไหม ทำเลที่ตั้งโรงเลี้ยงไหม มีแหล่งน้ำที่เพียงพอในการปลูกหม่อน และวัสดุอุปกรณ์ในการเลี้ยงไหมที่หาได้ง่ายในท้องถิ่น และปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจในระดับน้อยมี 1 ประเด็น ได้แก่ ความสะดวกในการเดินทางไปโรงเลี้ยงไหม

4) ด้านชีวภาพ พบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจในระดับมากมีทุกประเด็น ได้แก่ การเลี้ยงหลายรุ่นต่อปี มีพันธุ์ไหมที่ต้องการเลี้ยง และพันธุ์ไหมมีความต้านทานโรคและศัตรู

5) ด้านการผลิต พบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจในระดับมากมีทุกประเด็น ได้แก่ มีปัจจัยที่เพียงพอต่อการผลิตไหม ขั้นตอนในการเลี้ยงไหม การดูแลรักษาและป้องกันโรคไหม การเก็บเกี่ยวผลผลิตไหม และระยะเวลาในการเลี้ยงไหม

6) ด้านการตลาด พบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจในระดับมากมีทุกประเด็น ได้แก่ การเปลี่ยนแปลงของราคาผลผลิตไหม แหล่งจำหน่ายผลผลิตไหม และความต้องการทางการตลาด

7) ด้านการส่งเสริม พบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจในระดับมากมี 5 ประเด็น ได้แก่ การได้รับความรู้เรื่องไหม การได้รับการสนับสนุนปัจจัยการผลิต

ใหม่ การได้รับนวัตกรรมหรือเทคโนโลยีใหม่ๆ การฝึกอบรมเรื่องไหม และการเยี่ยมเยียนของเจ้าหน้าที่ และปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจในระดับน้อยมี 1 ประเด็น ได้แก่ การไปศึกษาดูงาน

ส่วนที่ 4 เปรียบเทียบปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจเลี้ยงไหมของเกษตรกร จำแนกเป็น 6 ด้าน ดังนี้

1) อายุ มี 3 กลุ่ม ได้แก่ เกษตรกรที่มีอายุไม่เกิน 55 ปี 56-65 ปี และมากกว่า 65 ปี เปรียบเทียบโดยใช้สถิติ F-test พบว่า เกษตรกรที่มีช่วงอายุต่างกัน มีปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจเลี้ยงไหมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 จำนวน 2 ด้าน และ 3 ประเด็น คือ (1) ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ ได้แก่ ผลกำไรที่ได้จากการผลิตไหม และความต้องการรายได้เสริม และ (2) ปัจจัยด้านการส่งเสริม ได้แก่ การไปศึกษาดูงาน

2) แรงงานในครัวเรือน มี 2 กลุ่ม ได้แก่ เกษตรกรที่มีแรงงานในครัวเรือน 1-4 คน และ 5-8 คน เปรียบเทียบโดยใช้สถิติ t-test พบว่า เกษตรกรที่มีจำนวนแรงงานในครัวเรือนต่างกัน มีปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจเลี้ยงไหมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 จำนวน 1 ด้าน และ 1 ประเด็น คือ ปัจจัยด้านการผลิต ได้แก่ ระยะเวลาในการเลี้ยงไหม

3) พื้นที่ถือครอง มี 3 กลุ่ม ได้แก่ เกษตรกรที่มีพื้นที่ถือครองไม่เกิน 10 ไร่ 11-20 ไร่ และมากกว่า 20 ไร่ เปรียบเทียบโดยใช้สถิติ F-test พบว่า เกษตรกรที่มีพื้นที่ถือครองต่างกัน มีปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจเลี้ยงไหมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 จำนวน 2 ด้าน และ 3 ประเด็น คือ (1) ปัจจัยด้านกายภาพ ได้แก่ วัสดุและอุปกรณ์ในการเลี้ยงไหมที่หาได้ง่ายในท้องถิ่น และ (2) ปัจจัยด้านการส่งเสริม ได้แก่ การได้รับนวัตกรรม หรือเทคโนโลยีใหม่ๆ และการฝึกอบรมเรื่องไหม

4) การได้รับการฝึกอบรมเรื่องไหม มี 2 กลุ่ม ได้แก่ เกษตรกรที่ได้รับการฝึกอบรม 1-3 ครั้ง และ 4-6 ครั้ง เปรียบเทียบโดยใช้สถิติ t-test พบว่า เกษตรกรที่ได้รับการฝึกอบรมต่างกัน มีปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจเลี้ยงไหมไม่แตกต่างกัน

5) ประสพการณ์การเลี้ยงไหม มี 3 กลุ่ม ได้แก่ เกษตรกรที่มีประสพการณ์ไม่เกิน 10 ปี 11-20 ปี และมีประสพการณ์มากกว่า 20 ปี เปรียบเทียบโดยใช้สถิติ F-test พบว่า เกษตรกรที่มีประสพการณ์เลี้ยงไหมต่างกัน มีปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจเลี้ยงไหมแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 จำนวน 1 ด้าน 1 ประเด็น คือ ปัจจัยด้านการผลิต ได้แก่ การดูแลรักษา และป้องกันโรคไหม

6) ความต่อเนื่องในการเลี้ยงไหม มี 2 กลุ่ม ได้แก่ เกษตรกรที่เลี้ยงไหมไม่ต่อเนื่อง และเกษตรกรที่เลี้ยงไหมอย่างต่อเนื่อง เปรียบเทียบโดยใช้สถิติ t-test พบว่า เกษตรกรที่มีความต่อเนื่องในการเลี้ยงไหมต่างกัน มีปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจเลี้ยงไหมไม่แตกต่างกัน

จากสมมติฐาน ที่ตั้งไว้ว่า เกษตรกรผู้เลี้ยงไหมที่มีอายุ แรงงานในครัวเรือน พื้นที่ถือครอง การได้รับการฝึกอบรมเรื่องไหม ประสพการณ์การเลี้ยงไหม และความต่อเนื่องในการเลี้ยงไหม ที่แตกต่างกัน มีปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจไม่แตกต่างกัน เมื่อทดสอบการเปรียบเทียบ โดยใช้สถิติ (ตั้งผลการศึกษาที่ระบุไว้ในส่วนที่ 4) พบว่า เกษตรกรผู้เลี้ยงไหมที่มีอายุ แรงงานในครัวเรือน พื้นที่ถือครอง และประสพการณ์การเลี้ยงไหมแตกต่างกัน มีปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจแตกต่างกันในบางประเด็น จึงปฏิเสธสมมติฐาน แต่เกษตรกรที่ได้รับการฝึกอบรมเรื่องไหม และความต่อเนื่องในการเลี้ยงไหมแตกต่างกัน มีปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจไม่แตกต่างกัน จึงเป็นไปตามสมมติฐาน

จากการศึกษาการตัดสินใจเลี้ยงไหมของเกษตรกรในจังหวัดขอนแก่นครั้งนี้ เพื่อนำไปปรับปรุงแก้ไข การส่งเสริมและพัฒนาการเลี้ยงไหมของเกษตรกรให้มีประสิทธิภาพ และสัมฤทธิ์ผล จึงมีการวิจารณ์ และข้อเสนอแนะ ดังต่อไปนี้

สภาพพื้นฐานทั่วไปของเกษตรกร พบว่า เกษตรกรผู้ปลูกหม่อนเลี้ยงไหมส่วนใหญ่ เป็นผู้สูงอายุ จำนวนเกษตรกรผู้เลี้ยงไหมมีจำนวนลดลง และมีแนวโน้มลดลงอย่างต่อเนื่อง เห็นได้จากข้อมูลในทะเบียนเกษตรกรผู้รับไหมของศูนย์หม่อนไหมฯ ขอนแก่น ในปี 2554 มีเกษตรกรที่ขึ้นทะเบียนจำนวน 1,018 ราย ต่อมาในปี

2555 และ 2556 เหลือเกษตรกรที่ขึ้นทะเบียนจำนวน 724 ราย และ 517 ราย ตามลำดับ (ศูนย์หม่อนไหมเฉลิมพระเกียรติฯ ขอนแก่น, 2556ข) จะเห็นว่าในระยะเวลา 3 ปี เกษตรกรผู้เลี้ยงไหมมีจำนวนลดน้อยลงอย่างมาก แต่ยังมีเกษตรกรจำนวนหนึ่งที่ยังคงเลี้ยงไหมอยู่ จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่เจ้าหน้าที่ส่งเสริมควรสนับสนุนให้มีการรวมกลุ่มผู้เลี้ยงไหมในชุมชน หรือปราชญ์ชาวบ้าน เพื่อเผยแพร่ความรู้ให้กับเกษตรกรรุ่นใหม่ และเยาวชนในท้องถิ่นได้ตระหนักถึงคุณค่าของการเลี้ยงไหมที่เป็นทั้งอาชีพเสริมและเป็นการสืบสานวัฒนธรรมท้องถิ่น โดยเจ้าหน้าที่ส่งเสริมควรให้คำแนะนำการจัดตั้งกลุ่มให้ที่มีข้อบังคับ คือ ต้องมีคนรุ่นใหม่เข้าร่วมเป็นสมาชิกกลุ่ม และเจ้าหน้าที่ส่งเสริมควรประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในชุมชน เช่น องค์การบริหารส่วนตำบล โรงเรียน ให้สอดแทรกกิจกรรมการเลี้ยงไหมในโรงเรียน หรือชุมชน เช่น การแข่งขันประกวดสาวไหม และประกวดสิ่งประดิษฐ์จากไหม เป็นต้น

สภาพการเลี้ยงไหม พบว่า ในภาพรวมเกษตรกรประสบปัญหาในระดับมาก แต่ปัญหาที่สำคัญและเป็นสาเหตุของปัญหาอื่นตามมา คือ ขาดความรู้ในการเลี้ยงไหม ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ จิราลักษณ์ (2546) ที่พบว่า เกษตรกรยังขาดความรู้ในการเลี้ยงไหมในระดับมาก ส่งผลให้ได้ผลผลิตไหมไม่มีคุณภาพ ดังนั้นเจ้าหน้าที่ส่งเสริมควรจัดทำคู่มือการเลี้ยงไหมที่ถูกต้องตามหลักวิชาการให้แก่เกษตรกรได้ศึกษา เกิดความรู้ และความเข้าใจในการเลี้ยงไหมมากขึ้น และจากการศึกษาการแปรรูปและจำหน่าย พบว่า นอกจากการขายรังไหม เส้นไหม และดักแด้ เกษตรกรมีการแปรรูปผลผลิตไหมเพื่อจำหน่ายให้มีความหลากหลาย เช่น สิ่งทอ งานฝีมือ อาหาร และเครื่องสำอาง แต่เกษตรกรยังขาดความรู้ในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่ให้มีรูปแบบที่ทันสมัย และเป็นที่ต้องการของตลาดในยุคปัจจุบัน ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของ เฉลิมโรจน์ และเพียรศักดิ์ (2554) ที่พบว่า กลุ่มสตรีสหกรณ์บ้านหัวฝาย มีรายได้ส่วนใหญ่มากจากการแปรรูปผลิตภัณฑ์ไหมที่หลากหลายมากกว่าการเลี้ยงเพื่อขายรังหรือเส้นไหมเพียงอย่างเดียว หากต้องการให้ธุรกิจ

ใหม่อยู่รอดในยุคปัจจุบัน เกษตรกรต้องสร้างทางเลือกให้ผู้บริโภค โดยการแปรรูปผลิตภัณฑ์ใหม่ให้เป็นที่ต้องการของกลุ่มผู้บริโภคหลากหลายกลุ่มได้ ดังนั้นหน่วยงานภาครัฐและเอกชน จึงควรให้ความสำคัญในการแก้ไขปัญหาดังกล่าว โดยการจัดฝึกอบรมที่มุ่งเน้นเรื่องการตลาด การแปรรูปผลิตภัณฑ์ใหม่ การออกแบบฉลาก การพอกย้อมสี และหลักสูตรอื่นๆ เพิ่มมากขึ้น

ปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจเลี้ยงใหม่ของเกษตรกร พบว่า ในภาพรวมเกษตรกรให้ความสำคัญกับปัจจัยด้านต่างๆ ในระดับมากหลายประเด็น โดยเฉพาะเรื่องพันธุ์ใหม่ที่เกษตรกรให้ความสำคัญ ได้แก่ สภาพอากาศที่เหมาะสมในการเลี้ยงใหม่ มีพันธุ์ใหม่ที่ต้องการเลี้ยง และพันธุ์ใหม่มีความต้านทานโรคและศัตรู เป็นต้น แสดงให้เห็นว่า พันธุ์ใหม่ที่เกษตรกรต้องการเลี้ยงควรมีลักษณะเด่นตามที่กล่าวมาข้างต้น ดังนั้นนักวิชาการ หรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ควรวิจัยและปรับปรุงพันธุ์ใหม่ให้มีลักษณะเด่นตามความต้องการของเกษตรกร เพื่อลดความเสี่ยงในการเกิดโรคระบาดของใหม่ เกษตรกรได้ผลผลิตใหม่ที่ดีตามที่คาดหวัง ซึ่งจะส่งผลให้เกษตรกรตัดสินใจเลี้ยงใหม่ต่อไป และเกษตรกรที่เลิกเลี้ยงใหม่อาจกลับมาเลี้ยงใหม่อีกครั้ง

ผลการศึกษารเปรียบเทียบปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจเลี้ยงใหม่ของเกษตรกร พบว่า เกษตรกรที่มีประสบการณ์เลี้ยงใหม่น้อย มีผลต่อการตัดสินใจแตกต่างและมากกว่ากลุ่มที่มีประสบการณ์มาก ในประเด็นการดูแลรักษาและป้องกันโรคใหม่ ทั้งนี้เนื่องจากเกษตรกรที่มีประสบการณ์น้อย มีความกังวล และให้ความสำคัญในการดูแลรักษาป้องกันโรคใหม่มากกว่า เพราะขาดทักษะ ความรู้ ความชำนาญ และประสบการณ์ที่เพียงพอ นอกจากนี้ยังพบว่า กลุ่มเกษตรกรที่มีประสบการณ์น้อย เป็นกลุ่มคนอายุน้อยกว่า ซึ่งมีความสอดคล้องกับผลการศึกษาของเมธา (2547) ที่พบว่า เกษตรกรที่มีประสบการณ์แตกต่างกัน มีปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจปลูกข้าวไร่ต่างกัน ในประเด็นการดูแลรักษาโรคในข้าวไร่ โดยเกษตรกรที่มีประสบการณ์ในการปลูกข้าวไร่

มีความแตกต่าง และมากกว่าเกษตรกรที่มีประสบการณ์ปลูกข้าวไร่มาก จากผลการเปรียบเทียบดังกล่าว เจ้าหน้าที่ส่งเสริมจึงควรพิจารณา หรือคัดเลือกเกษตรกรที่มีประสบการณ์การเลี้ยงใหม่น้อย เข้ารับการฝึกอบรมมากกว่า เพราะสามารถเรียนรู้ได้ดีกว่ากลุ่มคนอายุมาก ซึ่งหากกลุ่มคนอายุน้อยมีทักษะและความรู้มากขึ้น จะเป็นกำลังสำคัญในการผลิตใหม่ และถ่ายทอดความรู้สู่รุ่นต่อไปได้

สรุป

เกษตรกรส่วนใหญ่ที่เลี้ยงใหม่เป็นเพศหญิง และจบการศึกษาระดับประถมศึกษา มีอาชีพทำนาเป็นอาชีพหลัก และเลี้ยงใหม่เป็นอาชีพเสริม มีพื้นที่ถือครองเฉลี่ย 15.4 ไร่ มีรายได้รวมเฉลี่ย 143,644.25 บาท/ปี มีภาระหนี้สินเฉลี่ย 28,300.88 บาท ในรอบปี พ.ศ. 2556 เกษตรกรส่วนมากได้รับการสนับสนุนปัจจัยการผลิตจากหน่วยงานภาครัฐ ในด้านการเลี้ยงใหม่ เกษตรกรมีประสบการณ์การเลี้ยงใหม่เฉลี่ย 19.3 ปี โดยเลี้ยงใหม่เฉลี่ย 4.2 รุ่น/ปี และนิยมเลี้ยงใหม่พันธุ์ดอกบัว ในเรื่องการปฏิบัติตามขั้นตอนในการเลี้ยงใหม่ ที่ถูกต้องตามหลักวิชาการ เกษตรกรปฏิบัติตามขั้นตอนมากกว่าร้อยละ 74.0 ขึ้นไป สำหรับโรคที่พบในการเลี้ยงใหม่มากที่สุด คือ โรคแคระสเซอร์ และศัตรูใหม่ที่พบมากที่สุด คือ จิ้งจกหรือตุ๊กแก ในด้านการปลูกหม่อน เกษตรกรนิยมปลูกพันธุ์วีร์มัย 60 ใช้พื้นที่ปลูกหม่อนเฉลี่ย 1.6 ไร่ และใช้น้ำฝนเป็นแหล่งน้ำที่ใช้น้ำในแปลงหม่อน โรคที่พบมีมากที่สุด คือ โรคใบไหม้ ศัตรูที่พบมีมากที่สุด คือ เพลี้ยไฟ ในด้านการแปรรูปและจำหน่าย เกษตรกรส่วนใหญ่แปรรูปใหม่ด้วยการทอดผ้า และจำหน่ายผลผลิตให้กับกลุ่มแม่บ้าน หรือวิสาหกิจชุมชน ในรอบปี พ.ศ. 2556 เกษตรกรมีต้นทุนการผลิตใหม่เฉลี่ย 4,871.68 บาท/ปี และเมื่อหักต้นทุนทั้งหมดแล้ว เกษตรกรมีรายได้สุทธิจากการเลี้ยงใหม่ เฉลี่ย 30,754.87 บาท/ปี ในด้านปัญหาในการเลี้ยงใหม่ ในภาพรวมเกษตรกรปัญหาในระดับมาก ได้แก่ ขาดแคลนแรงงานในการเลี้ยงใหม่ การคมนาคมขนส่ง

ผลผลิตใหม่ไม่สะดวก ขาดตลาดรองรับผลผลิตใหม่ การส่งเสริมสนับสนุนของหน่วยงานไม่ทั่วถึง เป็นต้น ปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจเลี้ยงใหม่ของเกษตรกรในระดับมาก คือ 1) ปัจจัยด้านสังคม ได้แก่ ความสนใจของตนเอง เลี้ยงสืบต่อจากญาติพี่น้อง ครอบครัว และบรรพบุรุษ และการเป็นสมาชิกกลุ่มที่เกี่ยวข้องกับการเลี้ยงใหม่ 2) ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ ได้แก่ แรงงานที่เลี้ยงใหม่ในครัวเรือน ต้นทุนในการผลิตใหม่ รายได้ของเกษตรกร ผลกำไรที่ได้จากการเลี้ยงใหม่ และความต้องการรายได้เสริม 3) ปัจจัยด้านกายภาพ ได้แก่ สภาพภูมิอากาศที่เหมาะสมต่อการเลี้ยงใหม่ ขนาดพื้นที่โรงเลี้ยงใหม่ ท่าเลที่ตั้งโรงเลี้ยงใหม่ มีแหล่งน้ำที่เพียงพอในการปลูกหม่อน และวัสดุอุปกรณ์ในการเลี้ยงใหม่ที่หาได้ง่ายในท้องถิ่น 4) ปัจจัยด้านชีวภาพ ได้แก่ การเลี้ยงหลายรุ่นต่อปี มีพันธุ์ใหม่ที่ต้องการเลี้ยง และพันธุ์ใหม่มีความต้านทานโรคและศัตรู 5) ปัจจัยด้านการผลิต ได้แก่ มีปัจจัยที่เพียงพอต่อการผลิตใหม่ ขั้นตอนในการเลี้ยงใหม่ การดูแลรักษาและป้องกันโรคใหม่ การเก็บเกี่ยวผลผลิตใหม่ และระยะเวลาในการเลี้ยงใหม่ 6) ปัจจัยด้านการตลาด ได้แก่ การเปลี่ยนแปลงของราคาผลผลิตใหม่ แหล่งจำหน่ายผลผลิตใหม่ และความต้องการทางการตลาด และ 7) ปัจจัยด้านการส่งเสริม ได้แก่ การได้รับความรู้เรื่องใหม่ การได้รับการสนับสนุนปัจจัยการผลิตใหม่ การได้รับนวัตกรรมหรือเทคโนโลยีใหม่ๆ การฝึกอบรมเรื่องใหม่ และการเยี่ยมเยียนของเจ้าหน้าที่ และผลการเปรียบเทียบ คือ เกษตรกรผู้เลี้ยงใหม่ที่มีอายุ แรงงานในครัวเรือน พื้นที่ถือครอง และประสบการณ์การเลี้ยงใหม่แตกต่างกัน มีปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจแตกต่างกันในบางประเด็น แต่เกษตรกรที่ได้รับการฝึกอบรมเรื่องใหม่ และความต่อเนื่องในการเลี้ยงใหม่แตกต่างกัน มีปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจไม่แตกต่างกัน

คำขอบคุณ

ขอขอบคุณเกษตรกรผู้ให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ในการวิจัย ขอขอบคุณเจ้าหน้าที่ศูนย์หม่อนไหม

เฉลิมพระเกียรติ สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ จังหวัดขอนแก่นที่ให้ข้อมูล คำแนะนำ และความร่วมมือในการวิจัย ขอขอบคุณอาจารย์ภาควิชาส่งเสริมและพัฒนาการเกษตร มหาวิทยาลัยขอนแก่นที่ให้คำปรึกษา และชี้แนะแนวทางการวิจัยนี้

เอกสารอ้างอิง

- กรมหม่อนไหม. 2556. รายงานสรุปสถานการณ์ทางเศรษฐกิจการตลาดหม่อนไหม ไตรมาส 1/2556. กลุ่มเศรษฐกิจและการตลาด. สำนักพัฒนาและถ่ายทอดเทคโนโลยีหม่อนไหม กรมหม่อนไหม.
- จิราลักษณ์ ปรีดี. 2546. การมีส่วนร่วมของสมาชิกในการดำเนินธุรกิจของกลุ่มผู้เลี้ยงไหมในจังหวัดขอนแก่น. วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาส่งเสริมการเกษตร บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- เฉลิมโรจน์ชัยสิทธิพัฒนา และ เพียรศักดิ์ ภัคดี. 2554. การจัดการธุรกิจผ้าไหมของกลุ่มทอผ้าบ้านหนองหญ้าปล้อง และกลุ่มสตรีสหกรณ์บ้านหัวฝาย จังหวัดขอนแก่น. แก่นเกษตร. 39(ฉบับพิเศษ 1): 483-487.
- เมธา ถนอมพันธุ์. 2547. การตัดสินใจปลูกข้าวไร่ของเกษตรกรในจังหวัดชัยภูมิ. วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาส่งเสริมการเกษตร บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- ศูนย์หม่อนไหมเฉลิมพระเกียรติ พระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ขอนแก่น. 2555ก. ข้อมูลสภาพทั่วไปในการปลูกหม่อนเลี้ยงไหม สำนักงาน, ขอนแก่น. (เอกสารสำเนา).
- ศูนย์หม่อนไหมเฉลิมพระเกียรติ พระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ขอนแก่น. 2556ข. ทะเบียนรายชื่อเกษตรกรผู้รับไหม: สำนักงาน. (เอกสารสำเนา).
- สำนักวิจัยและพัฒนาหม่อนไหม. 2555. สืบสานภูมิปัญญาไหมไทย. ชุมชมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย, กรุงเทพฯ.
- Conbach, L.J. 1970. Psychological Test. 2nded. New York. Harper & Row Publishers, Inc. อ้างถึงใน: สำเร็จ จันทสุวรรณ, สุวรรณ บัวทวน. 2537. สถิติสำหรับการวิจัยทางสังคมศาสตร์: สถิติ & SPSS for Windows. มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ขอนแก่น.
- Yamane, T. 1973. Statistics an Introduction Analysis. 3rded. Harper & Row Publishers, Inc., New York. อ้างถึงใน: สำเร็จ จันทสุวรรณ และ สุวรรณ บัวทวน. 2537. สถิติสำหรับการวิจัยทางสังคมศาสตร์: สถิติ & SPSS for Windows. มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ขอนแก่น.